

Reaktor v filmu *Varuhi formule*

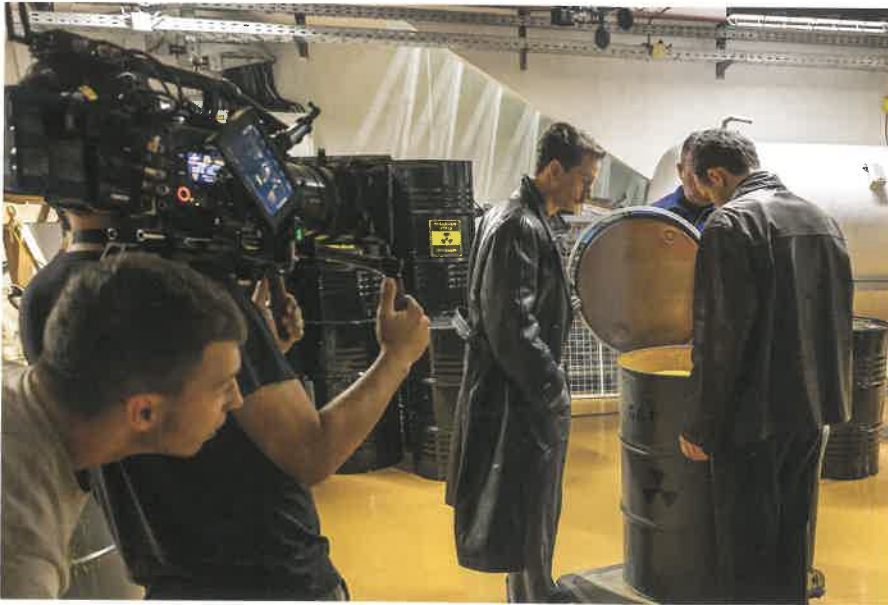
Občani Dola pri Ljubljani gotovo poznate reaktor, ki kot ena od enot Instituta Jožef Stefan stoji sredi polj in travnikov na severnem bregu Save ob naseljih Šentjakob, Podgorica, Pšata, Bišče in Brinje. Osnovni namen reaktorja je obratovanje za potrebe raziskovalnih skupin instituta ter drugih institucij in tudi držav. Zato je bilo res posebno doživetje, ko se je reaktor oktobra 2022 spremenil za potrebe snemanja *Varuhi formule*. Štiri dni je večdesetčlanska filmska ekipa pod taktirko srbskega režiserja Dragana Bjelogrića preživela v reaktorju, pri čemer ji je pomagalo 20 sodelavk in sodelavcev Instituta Jožef Stefan. Film je premiero v Sloveniji doživel 8. novembra 2023 kot otvoritveni film festivala LIFFE, snemalni dnevi in svojevrsten preplet znanosti in umetnosti pa so po zaslugi fotografa Marjana Verča za vedno ostali v spominu in arhivu instituta.

Oktobra lani so reaktor zavzeli filmski igralci, režiserji, scenaristi, garderoberji, vizažisti, producenti in še kdo. Šestdesetčlanska ekipa je po temeljitih vnaprejšnjih pripravah do podrobnosti postavila dodatno opremo

in kulise, ki so reaktor v Podgorici spremenile v reaktor v Vinči v Srbiji, na katerem se je leta 1958 zgodila jedrska nesreča. V nesreči je bilo prevelikim dozam radioaktivnega sevanja izpostavljenih šest fizikov in v Beogradu so se takoj zavedali, da jim

ne bodo znali pomagati. Zato so vseh šest odpeljali na zdravljenje v pariško bolnišnico Fondation Curie, kjer zdravniki niso imeli druge izbire, kot da so se odločili za eksperimentalno zdravljenje – presaditev kostnega mozga. Tega so mladim raziskovalcem darovali prostovoljci, Parižani, ki so zaradi nevarnosti takšne operacije takrat tvegali tudi svoja življenja. V pariški bolnišnici so tako prvič v zgodovini izvedli transplantacijo kostnega mozga in uspešno pomagali večini observiranih. Hkrati pa so, po besedah režiserja Bjelogrića, verižno reakcijo smrti z medsebojnima prijateljstvom in pomočjo spreobrnilo v verižno reakcijo življenja.

Ekipa sodelavk in sodelavcev reaktorja se je pri snemanju in pomoči filmski ekipi potrudila po najboljših močeh. Kot je povedal dr. Anže Jazbec, vodja izmene na reaktorju, »je imela ekipa dve posebnosti: številčnost in delovni čas, saj je snemanje potekalo ob urah, ko reaktor običajno sameva, pozno popoldne in ponoči. Seveda je bila naša glavna naloga poskrbeti za varnost, zato smo preventivno odstranili vse vire sevanja, hkrati pa dodatno

sionalno, pozorni so bili na vsako malenkost, hkrati pa so mi omogočili, da sem za nekaj nočnih ur postal tihi in čim manj moteči del njihove ekipe – podobno, kot je takrat, ko pridem na reaktor takrat, ko na njem delajo moji sodelavci, raziskovalci IJS.»

Sodelovanje filmske umetnosti z znanstvenoraziskovalnim delom se je tudi tokrat izkazalo kot svojevrstna, celo navdihujoča izkušnja. Področji dela imata veliko več skupnih lastnosti, kot se je zdelo na začetku, in to je gotovo razlog, da si na Institutu Jožef Stefan želimo še več takih trenutkov.

• Polona Strnad

vsem članom zagotovili dozimetre; vsakič, ko so zapuščali reaktorsko zgradbo, so se morali izmeriti na osebnem kontaminacijskem monitorju. Tako je bilo res maksimalno poskrbljeno za varnost. Lahko pohvalim snemalno ekipo, ki je brez težav sprejela naša navodila in se jih strogo držala vse snemalne dni.»

Dogodki, ki so jih posneli na reaktorju, so v resnici ključni v filmu Varuhi formule, čeprav se zgodba potem razvije predvsem v sodelovanje in pomoč med ljudmi. Film je še na sporedu na različnih lokacijah Cineplexxa, po zaslugi fotografa Marjana Verča ter njegovih fotografij in razstave v Galeriji Instituta Jožef Stefan Zgodbe s snemanja filma Varuhi formule pa je spomin na izkušnjo snemanja na reaktorju še zelo močan.

Ali kot je povedal Marjan Verč: »Na prvi dan snemanja sem že od daleč opazil, da je reaktor osvetljen povsem drugače kot sicer. To je napovedovalo nekaj novega, za nas izjemnega. Kmalu

sem ugotovil, da scenografi niso pomislili le na zunanost, ampak v duhu šestdesetih let opremili tudi notranost prizorišča. Meni dobro poznan prostor je dobil povsem drugo podobo. Presenetil pa me je odnos filmske ekipe do dela. Delovali so izredno profe-

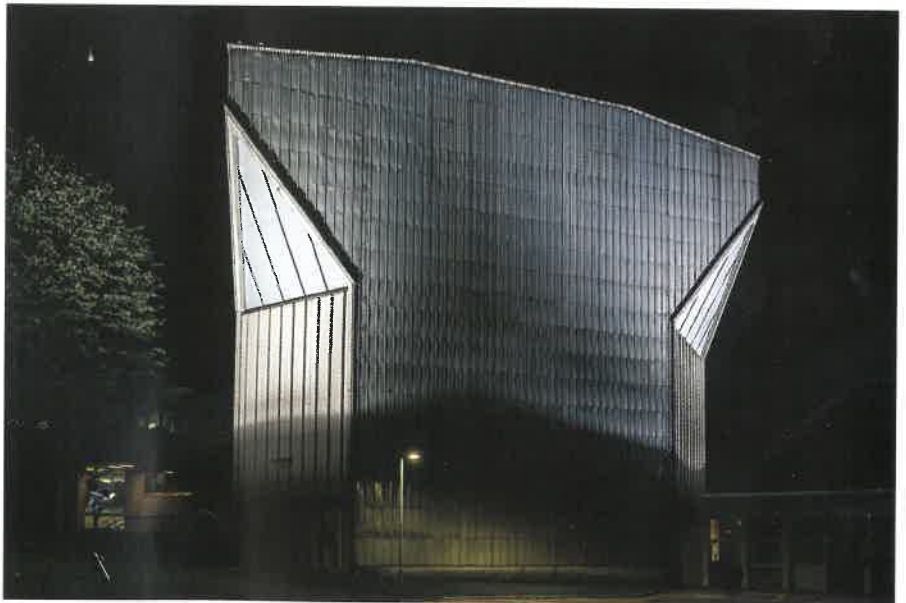

Foto: Marjan Verč